

baraj inşaatında uluslararası durum (*)

Yazan :

T. W. MERVEL

Çeviren :

NURİ AKKURT
İnş. Yük. Müh.

(*) "Water Power, Nisan 1976" dan.

Geçmiş ve halihazır baraj inşaatı, konusunda sınırlı sayıda ülkeler için kısaca bilgi verilecektir. Çin'in dünya barajlar komisyonuna girişi bu ülkenin baraj durumunu yeniden öğrenme fırsatını vermiştir.

Yeryüzünde baraj inşaatı artan tempo ile devam ederek, insanoğlunun temel ihtiyacı olan su talebini karşılamakta ve insana sayısız nimetler sağlamaktadır. Yılda nekadardır baraj yapıldığı hakkında kesin kayıtlar yoktur. Bununla beraber Uluslararası Büyük Barajlar Komisyonu (U.B.B.K.)'nin hazırladığı dünya barajları kayıtlarından, günde enaz iki barajın yeryüzüne eklendiği, dolayısıyla yeryüzü kaynaklarının arttırıldığı anlaşılır.

Birazda kayıtlara bakalım. Kayıtlara göre U.B.B.K. ya üye 70 den fazla ülkede 12.000 den fazla baraj vardır. Pek yakında U.B.B.K. ya üye olan Çin Halk Cumhuriyetinde 12.500 barajın bulunduğu belirtilmektedir. Yılda kaç barajın yapıldığı vazihan bilinmeyen Çin Halk Cumhuriyeti bir tarafa bırakılırsa, Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.) yıllık baraj inşaatında başta gelir.

DÜNYANIN BÜYÜK BARAJLARI

Barajın Adı	İnşaat hacmi 10 ⁶ m ³	Tamamlanma yılı
A.B.D. - New Cornnelia Tailings	209	1973
Pakistan - Tarbela	142	1975
A.B.D. - Fort Peck	96	1940
A.B.D. - Oahe	70	1963
Hollanda - Oosterschelde	70	*
S.S.C.B. - Rogunsky	70	*
Arjantin + Paraguay - Yacyreta-Apipe	70	*
Pakistan - Mangla	65	1967
Kanada - Gardiner	65	1968
Hollanda - Afsluitdijk	63	1932
A.B.D. - Oroville	59	1968
A.B.D. - San Luis	59	1967
S.S.C.B. - Nurek	58	*
A.B.D. - Garrison	51	1956
A.B.D. - Cochiti	49	1975
Suriye - Tabka	46	1975
S.S.C.B. - Kiev	44	1964
Kanada - W.A.C. Bennett	44	1967
Mısır - Assuan	44	1970
S.S.C.B. - Saratov	40	1967
A.B.D. - Mission Tailings, No. 2	40	1973
A.B.D. - Fort Randall	38	1956
S.S.C.B. - Kanev	37	1974
Brezilya - Itumbiara	36	*
S.S.C.B. - Kakhova	35	1955

* ... İnşaatı devam eden baraj.

A.B.D. de ikmal edilmiş 5.000 baraj vardır, bu miktara yılda 125 civarında yeni baraj ilâve edilir. Baraj sayısı bakımından Japonya ikinci sırayı işgal eder. Japonya'da tamamlanmış baraj sayısı 1.900 ün üstündedir, bu miktara yılda 30 dan fazla yenisi ekleniyor. Bundan sonra 800 den fazla tamamlanmış baraj ve yılda 30 yeni baraj inşaatıyla Hindistan gelir. İspanya'nın 600 den fazla barajı var. Kanada da, 500, Büyük Britanya'da 500, İtalya'da 400, Brezilya'da 350, Fransa'da 350 baraj vardır. Barajlar her memleket için önemlidirler; barajlardaki inkişaf U.B.B.K. kayıtlarından takip edilebilir. U.B.B.K. 1971 - 1974 arasındaki 3 yıl için dünya baraj inşaatındaki inkişaf için kayıt tanzim etmiştir. Bu kayıtlardan alınan mahdut sayıdaki önemli barajlara ait listeler aşağıya çıkarılmıştır.

BARAJ İNŞAATI YÖNÜNDEN BAZI ÜLKELERİN DURUMU

1 — A.B.D. :

Yılda 125 adet civarında yeni baraj mevcutlara

ekleniyor. Son 6 yılda bu merteye devam etmiştir, ancak tip ve karakteristiklerde değişim olmuştur. Beton baraj yerine toprak baraja daha fazla rağbet olmuştur, yüksekler azdır. Su temini (kullanma), sulama, rekreasyon maksatlı barajlar ekseriyettedir. Hidroelektrik ve pompajlı biriktirme barajları toplamın % 5 i civarındadır. Hemen hemen 1×10^9 m³ toprak ve kaya dolgu işi yapılmış ve halin menfaatine 35×10^9 m³ su hazırlanmıştır.

2 — Japonya :

1950 den beri Japonya'da her yıl 30 baraj inşa edilmiştir. Bu barajların 3 te 2 si betondur. Son yıllarda bu oranda değişiklik olmuş ve beton barajlar toprak barajlarla eşit mertebeye erişmiştir. Son 3 yılda 100 metreden yüksek 6 baraj inşa edilmiştir. : 1 — Hoheikyo, kemer baraj 103 metre yükseklik (1972) 2 — Shimokotori 119 metre yüksekliğinde kaya dolgu (1973). 3 — Shintoyone kemer baraj, 117 metre yükseklik (1973). 4 — Kajigawa, ağırlık barajı 107 metre yükseklik (1974). 5 — Ni-

kappy, kaya dolgu baraj 103 metre yükseklik (1974).
6 — Sameura, ağırlık barajı 106 metre yükseklik (1974). 100 metreden daha yüksek 8 baraj inşa halindedir, bunların en yükseği Tedorigawa kaya dolgu barajı olup, yüksekliği 153 metredir. U.B.B.K. kayıtlarına göre, gelecek için 250 den fazla barajın hazırlığı yapılmaktadır, bunların 16 sı 100 metreden daha yüksektir. Listedeki barajların Japonya için taşıdığı önem vazihan anlaşılır.

3 — Hindistan :

Kayıtlardan inşa halindeki baraj sayısının, bir önceki 3 yıllık periyoda göre daha az olduğu anlaşılıyor.

İddikkı kemer barajı 1974 te tamamlandı. Bu barajı takiben 100 metreden yüksek barajlar :

Cheruthoni ağırlık barajı 138 m. yükseklik. Silent Valley kemer barajı 125 m. yükseklik. Kulamayu ağırlık barajı 100 m. yükseklik.

4 — İspanya :

Yılda inşa edilen baraj sayısı 15-20 dir. Beton baraj sayısının toprak ve kaya dolgu barajlara oranı 2:1 dir. 1971-1974 arasında 52 baraj ikmal edilmiştir. Bunların 31 tanesi ağırlık barajı, 4 tanesi kemer barajı, 17 tanesi toprak - kaya dolgu barajıdır. Bu işte takriben 4×10^6 m³ beton ve 6×10^6 m³ toprak - kaya kullanılmıştır. Memleket kaynaklarına bu barajlarla $2,5 \times 10^9$ m³ su ilâve edilmiş oldu. En yüksek baraj Las Pontas kemer barajıdır, yüksekliği 131 m. dir, 1974 te ikmal edilmiştir.

DÜNYANIN YÜKSEK BARAJLARI

Barajın Adı	Tipi	Yükseklik m.	Tamamlanma yılı
S.S.C.B. - Rogunsky	TE	325	UC
S.S.C.B. - Nurek	TE	317	UC
İsviçre - Grand Dixence	PG	285	1962
S.S.C.B. - Inguri	VA	272	UC
İtalya - Vajont	VA	262	1961
Kanada - Mica	ER	242	1974
S.S.C.B. - Sayanskaya	VA	242	UC
Meksika - Chicoasen	ER	240	UC
Kolombiya - Patia	ER	240	UC
Kolombiya - Chiver	ER	237	1975
İsviçre - Mauvoisin	VA	237	1957
A.B.D. - Oroville	TE	235	1968
S.S.C.B. - Chirkey	VA	233	1975
Hindistan - Bhakra	PG	226	1963
A.B.D. - Hoover	VA/PG	221	1936
İsviçre - Contra	VA	220	1965
Yugoslavya - Mratinje	VA	220	1975
A.B.D. - Dworshak	PG	219	1974
A.B.D. - Glen Canyon	VA	216	1964
Kanada - Daniel Johnson	MV	214	1968
S.S.C.B. - Toktogul	PG	213	UC
A.B.D. - Auburn	VA	209	UC
İsviçre - Luzzone	VA	208	1963
Türkiye - Keban	TE/ER/PG	207	1974
İran - Rıza Pehlevi	VA	203	1963

UC = İnşaat devam ediyor.

TE = Toprak dolgu.

ER = Kaya dolgu.

PG = Ağırlık.

VA = Kemer.

MV = Birden fazla kemer.

5 — Meksika :

Baraj inşaatından anlaşıldığına göre meksika su kaynaklarını geliştirme hususunda büyük bir gayret göstermektedir. Toplam olarak 378 baraj vardır. Bunlardan birisi 16 metre yüksekliğindedir, 1730 da inşa edilmiştir, ağırlık barajıdır, halen sulamada faydası devam ediyor. Meksika'da yılda 10 - 15 baraj inşa edilir. Toprak - kaya barajlara büyük temayül vardır. Bununla beraber 1950 den önce barajların çoğu beton olarak inşa edilmiştir. Şu sırada Meksika 100 m. den yüksek 5 barajı tamamlamış durumdadır :

1 — El Infiernillo barajı, yüksekliği 148 m., kaya dolgu 1963 te ikmal edilmiştir. 2 — Santa Rosa, kemer barajdır, yüksekliği 114 m., ikmal tarihi 1964 tür. 3 — Netahvalcoyotl barajı, 138 m. yüksekliğinde kaya dolgu baraj, 1964 te inşa edilmiştir. 4 — Adolfo lopez Mateus barajı, 107 m. yüksekliğinde, kayadolgu, 1964 te ikmal edilmiştir. 5 — El Angostuva kaya dolgu barajı 146 m. yüksekliğindedir. 1974 te tamamlanmıştır. Baraj inşaatındaki teknolojik gi-

dişin sonucu olarak 1971-1974 arasındaki baraj inşaatında sadece 135.000 m³ beton kullanılmış, buna karşılık 14x10⁶ m³ toprak kaya kullanılmıştır. Bu 3 yıl içinde rezervar kapasitesinde bir milyar metreküpten fazla artış sağlamıştır. Meksika barajlarının, esas maksadı sulama, kullanma suyu ve enerjidir. Şu sırada Bakurato kaya dolgu barajı inşa halindedir, yüksekliği 115 metre olacaktır. Yukarıdaki tablolarada adı geçen Chicoasen barajı ikmal edildiği zaman kuzey Amerika kıtasının ikinci yüksek barajı olacaktır.

6 — Çin :

Çin Halk Cumhuriyeti, U.B.B.K. ya, 1974 Atina toplantısında, üyeliğe kabul edildi. Üye ülkeler kuruluş ülkelerindeki barajların listesini verirler. Anlaşıldığına göre bu ülkede 12.500 den fazla baraj yapılmıştır. Bu rakam kuruluştaki diğer baraj listeleri toplamından fazladır ve komisyon şu kanaate vardı ki, Çin tek başına, önemli baraj listesine, hakim durumda girer. Çin 500 büyük baraj hakkında detay vermiştir. Bu listenin tetkikinden Çin'in baraj

KURULU GÜÇ BAKIMINDAN BÜYÜK BARAJLAR

Barajın Adı	Kapasite		İstihsalin başlangıcı
	Şimdiki	MW Gelecekte	
Brezilya + Paragua - Itaipu	—	12600	*
A.B.D. - Grand Coulee	2761	9780	1941
Brezilya - Paulo Afonso	1299	6774	1955
Venezuela - Guri	524	6500	1967
Brezilya - Tucuruı	—	6480	*
S.S.C.B. - Sayanskaya	—	6400	*
S.S.C.B. - Krasnoyarsk	6096	6096	1968
Kanada - La Grande	—	5416	* (1979)
Kanada - Churchill Falls	5225	5225	1971
S.S.C.B. - Bratsk	4100	4600	1964
S.S.C.B. - Sukhovo	—	4500	*
S.S.C.B. - Ust-Ipimsk	720	4320	1974
Brezilya - Ilha Solterıa	3200	4100	1973
Mozambik - Cabora Bassa	2000	4000	1975
Zaire - Inga	350	3700	*
S.S.C.B. - Rogunsky	—	3600	*
Zaire - Inga	350	2820	*
A.B.D. - John Day	2160	2700	1968
S.S.C.B. - Nurek	—	2700	*
Brezilya - Sao Simao	—	2680	*
S.S.C.B. - Volgograd	2560	2560	1958
Meksika - Chicoasen	—	2400	* (1978)
S.S.C.B. - Kuibishev	2300	2300	1955
Kanada - W.A.C. Bennett	1816	2270	1969
Brezilya - Foz Do Arca	—	2250	*

* = İnşaatı devam ediyor.

inşaatına hızlı bir programla devam ettiği anlaşılıyor. Çin'in en eski barajı 27 m. yüksekliğinde bir ağırlık barajıdır 833 te Abang xi nehri üzerinde, Hingho şehri yakınında inşa edilmiştir, halen sulamada kullanılıyor. 500 lük baraj listesinde 5 tanesi 100 metreden yüksektir :

1 — Liujixia Huang He nehri üzerinde, Larizbou yakınında 1968 de ikmal edilmiştir, 147 m. yüksekliğinde ağırlık barajı tipindedir. $5,7 \times 10^9$ m³ lük rezervarı vardır, sulama, taşkın koruma ve enerji maksatlıdır. 2 — 107 metre yüksekliğindeki Huanglongtan barajı Du He nehri üzerinde Shiyen yakınında 1974 te tamamlanmıştır. Barajın rezervarı $1,14 \times 10^9$ m³ tür, daha ziyade taşkın koruma ve enerji maksatlıdır. 3 — 105 m. yüksekliğindeki x in Anjiang ağırlık barajı 1960 da tamamlanmıştır. $21,6 \times 10^9$ m³ lük rezervarı vardır, Çin listesinin en büyük rezervarı; dünyanın sayılı büyük rezervarı. 4 — X infengjiang aynı adı taşıyan ırmak üzerinde inşa edilmiştir. Payandalı beton barajıdır, Huisbou şehri yakınında 1961 de inşa edilmiştir, yüksekliği 105 metredir, $13,8 \times 10^9$ m³ rezervarı vardır. 5 — Son olarak Z hexi barajı Zishui nehri üzerinde payandalı olarak 1961 de inşa edilmiştir, rezervarı $3,5 \times 10^9$ m³ tür. İnşa hacmi bakımından Çin listesinde başta gelen Gangnan barajı, Shijiazhuang şehri yakınında Hutuo He nehri üzerinde inşa edilmiştir, hacmi 20×10^6 m³ tür, toprak barajıdır, yüksekliği 63 m. dir. 1962 de ikmal edilmiştir. Rezervar hacmi $1,525 \times 10^9$ m³ tür. Sulama, taşkın koruma ve enerji maksatlıdır. İnşaat hacmi bakımından 2 nci Çin barajı Sha He nehri üzerinden Baiguishan adile, Pingdingshan yakınında 23 metre yüksekliğinde inşa edilmiştir, hacmi 15×10^6 m³ tür, toprak barajıdır. Esas gayesi taşkın koruma ve sulamadır.

Her yıl için tam kayıt olmamasına rağmen, son bir kaç yılda Çin'de her yıl ortalama 25 barajın inşa edildiği anlaşılmaktadır. Listeye alınmışlardan 13 tanesi inşa halindedir. Bunların en yükseği Wei He nehrinin kolu üzerinde Xinxiang şehri yakınında 85 metredir : 10.000 m³/sec. ten 30.700 m³/sec. a kadar. Bu son kapasite Yu Jiang nehri üzerinde Xijin de, 1964 te 41 metre yüksekliğinde inşa edilmiş bir

ağırlık barajı na sağlanmıştır, baraj enerji maksatlıdır.

7 — Fransa :

Fransa'da yıllık baraj inşaatı 8-10 adet arasında değişir. 1962 de 150 m. yüksekliğinde bir baraj ikmal edilmiştir. Kurulustaki kayda göre 63 baraj etüd safhasındadır, bunların arasında birçoğu 100 metreden yüksektir. Birisinin 200 metre yükseklikte inşası düşünülüyor. 23 baraj inşa halindedir, bunların 3 ü 60 metre yükseklik civarındadır.

8 — Avustralya :

Yılda 10 baraj inşa temposu devam ediyor. 1971-1974 arasında 32 baraj inşa edilmiştir, bunlardan Gordon barajı 140 metre yüksekliğindedir. (Tasmania'da). 180 m. yüksekliğindeki Dartmouth barajının inşaatı devam ediyor, Mitta-Mitta nehri üzerindedir. 12 baraj ikmal safhasındadır.

9 — Türkiye :

Baraj inşaatı yılda 5-8 barajın ikmali şeklinde devam ediyor. Bu hızın artırılması heran muhtemeldir. 100 m. den yüksek birkaç baraj inşa halindedir :

Aslantaş	115 m yükseklik
Karakaya	180 m "
Oymapınar	185 m "
Hasan Uğurlu	175 m "
Camlıdere - Bayındır	106 m "

Kemer barajlar istisna teşkil eder, toprak ve kaya dolgu baraj inşaatı programa hakimdir. Suları değerlendirmeye verilen önem baraj inşaatı programlarında kendini gösteriyor.

10 — Güney Kore :

Bu küçük ülkenin baraj inşaatı tetkike değer. Yüksek olmamak üzere bu ülkede 328 baraj vardır. Son 6 yıllık kayıtlara göre yılda 5-10 baraj mertebesinde yeni baraj yapılıyor. 20 baraj inşa halindedir. Barajlarda beton tip % 5 i geçmez. Su kaynaklarının devalpmanı sebebiyle bazı yeni meseleler doğmuştur. Yapılmış eserlerin ilk düşünüşteki gayeyi sürekli olarak sağlaması arzu edilir. Yeni inkişaf baraj ve rezervar için yeni EMNİYET problemlerine götürüyor. Birçok ülke bu konuda yasalara yeni kayıtların ilâvesiyle meşguldür. New Connellia Tailings (209×10^6 m³), Tarbela 142×10^6 m³ lük barajların kemer ve ağırlık barajlarından çok farklı olacağı aşikârdır. Tasniflerde bu tip barajları özel bir şekilde tanımlıdır.

Cevirenin Notu :

1975 yılı sonu itibariyle

1 —	Türkiye'de işletmeye açılmış barajlar	57 adet
2 —	" inşa halindeki barajlar	26 adet
3 —	" projesi tamamlanmış barajlar	8 adet
4 —	" projesi hazırlanmakta olan barajlar	12 adet
5 —	" istikşafî etüdü yapılmış barajlar	410 adet